

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

ÜÇÜNCÜ DAİRE

SOBACI - TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no: 26733/02)

KARARIN ÖZET ÇEVİRİSİ

STRAZBURG

29 Kasım 2007

İşbu karar AİHS'nin 44. maddesinin 2. paragrafında belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecek olup bazı şekli düzeltmelere tabi olabilir.

USUL

Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine açılan 26733/02 no'lu davanın nedeni T.C vatandaşı Bekir Sobacı'nın ("başvuran") Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesinin ("AİHS") 34. maddesi uyarınca 21 Mayıs 2002 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne ("AİHM") yapmış olduğu başvurudur.

Başvuran, Ankara Barosu avukatlarından M. Atasoy tarafından temsil edilmektedir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

1953 doğumlu olan başvuran Tokat'ta ikamet etmektedir.

Başvuran 18 Nisan 1999 tarihinde Fazilet Partisi listesinden milletvekili seçilerek TBMM'ye girmiştir.

Yargıtay Başsavcısı 7 Mayıs 1999 tarihinde, laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği ve Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla kesin olarak feshedilen Refah Partisi'nin devamı olduğu gerekçesiyle Fazilet Partisi'nin feshedilmesi için Anayasa Mahkemesi'nde bir dava açmıştır. Savcı, başvuranla birlikte Fazilet Partisi üyesi diğer tüm milletvekillerinin milletvekilliğinin düşürülmesini ve beş yıl süreyle başka bir siyasi partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ya da denetçisi olmalarının yasaklanmasını da talep etmiştir.

Başsavcı, talebini desteklemek üzere,

- Anayasa Mahkemesinin laiklik ilkesine aykırı olduğunu belirtmesine rağmen Fazilet Partisi genel başkanı, yönetici ve üyelerinin kamuoyuna yaptıkları tüm konuşmalarda türbanın üniversitelerde ve resmi dairelerde kullanılmasını savunmaları,
- Fazilet Partisi'nin türbana bağlılığını açıkça ortaya koyan Merve Kavakçı'yı milletvekili adayı olarak listeye koyması ve milletvekili seçilmesini sağlaması,
- Milletvekili Nazlı Ilıcak'ın 2 ve 3 Mayıs 1999 tarihlerinde yaptığı televizyon konuşmalarında Merve Kavakçı'nın Fazilet Partisi üyeleri ve yöneticileri tarafından başörtüsü meselesini TBMM'ye taşımak için seçildiğini ifade etmesi,
- 3 Mayıs 1999 tarihinde TBMM'de yapılan yemin törenine başörtüsüyle gelen Merve Kavakçı'ya Fazilet Partisi milletvekillerinin tezahüratta bulunmaları, sözkonusu milletvekillerinden bazılarının Merve Kavakçı'nın davranışı nedeniyle çıkan olaylardan sonra adigeçen tarafından düzenlenen basın toplantısına katılmaları,
- partinin genel başkan yardımcılığını yürüten Abdullah Gül'ün 2 Mayıs 1999 tarihinde yaptığı televizyon konuşmasında TBMM içerisinde türban takılmasının Anayasa ihlali teşkil etmediğini belirtmesi ve dini ilkelerin kamusal alanda uygulanmasını savunması

gibi Fazilet Partisi yönetici ve üyeleri tarafından sarf edilen ifade ve yapılan eylemlere atıfta bulunmuştur.

Başsavcı ayrıca yargı tarafından hakkında toplatma kararı verilen Mehmet Sılay'a ait 1998 yılında yayınlanmış Parlamentodan Haber adlı kitaba da atıfta bulunmuştur.

Başsavcı 4 Haziran 1999 tarihinde bu parti aleyhinde ek deliller sunmuştur. Bu deliller arasında başvuranın 13 Haziran 1999 tarihinde yaptığı konuşma da yer almıştır. Başsavcı ayrıca,

- Fazilet Partisi Genel Başkanı Recai Kutan'ın başörtüsü takan öğrencilerin üniversitelere alınmasına izin vermeyen rektörleri eleştirdiği 10 Ekim 1998 tarihli konuşmasında başörtüsü yasağını 'zulüm' olarak nitelendirerek Fazilet Partisi'nin iktidara geldiğinde bu zulme son vereceğini bildirmesi,
- Fazilet Partisi Genel İdare Kurulu üyesi Nazlı Ilıcak'ın konuşmalarında başörtüsü yasağını bir 'zulüm' olarak değerlendirerek Fazilet Partisi'nin iktidara gelmesi ve Merve Kavakçı'nın TBMM'ye girmesi halinde bu durumun sona ereceğini savunması,
- Abdullatif Şener'in 8 Mart 1999 tarihinde yaptığı bir konuşmada imam hatip öğrencilerinin başörtülerini çıkarmaya zorlanmasını abesle iştigal olarak değerlendirerek başörtüsü meselesinin ancak TBMM'de çözülebileceğini ve bunun Merve Kavakçı'nın bununla görevli olduğunu ifade etmesi, yine Abdullatif Şener'in bir televizyon konuşmasında Nobel barış ödülünün Necmettin Erbakan'a verilmesi gerektiğini beyan etmesi,
- Fazilet Partisi Genel Başkan yardımcısı Abdullah Gül'ün TBMM'de yaptığı konuşmalarda üniversitelerde ve imam hatip okullarında uygulanan başörtüsü yasağını eleştirerek Hükümeti tahrik ve ayrımcılıkla suçlaması,
- Milletvekili Musa Uzunkaya'nın türbana destek vererek okullarda uygulanacak kılık kıyafet yönetmeliğini eleştirmesi,
- Milletvekili Bülent Arıncı'nın 11 Haziran 1998 tarihinde TBMM'de yaptığı konuşmada Anayasa Mahkemesi'nin başörtüsüne ilişkin yasağını eleştirmesi ve 5 Mayıs 1999 tarihli konuşmasında Merve Kavakçı'nın başörtüsünü siyasi bir simge olarak taktığını ve TBMM'ye başörtülü olarak girecek ilk kadın olduğunu ifade etmesi,
- Milletvekili Mustafa Kamalak'ın 17 Haziran 1996 tarihinde TBMM'de yaptığı konuşmada başörtüsü yasağını 'zorbalık' olarak nitelendirmesi,
- Milletvekili Ramazan Yenidede'nin 15 Haziran 1998 tarihinde yapılan bir basın toplantısında bir dine mensubiyet temelinde halkı nefret ve düşmanlığa teşvik ettiği gerekçesiyle 27 Mayıs 1999 tarihinde TCK'nın 312/2 maddesi uyarınca aleyhinde bir ceza davası açılması,
- Milletvekili Cemil Çiçek'in 9 Haziran 1998 tarihinde Fazilet Partisi'ne katılması vesilesiyle yaptığı konuşmada halkın dini vecibeler ve devletin kanunları arasında sıkıştığını ve bunların birbiriyle karşıt olduğunu ifade etmesi

gibi Fazilet Partisi yöneticileri ve üyeleri tarafından sarf edilen ifade ve yapılan eylemlere de atıfta bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi 22 Haziran 2001 tarihinde, 'laikliğe aykırı eylemlerin odağı haline geldiği' gerekçesiyle Fazilet Partisinin kapatılmasına karar vermiştir. Kararını Anayasanın 68. ve 69. maddelerine ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 101 b) ve 103/1 maddelerine dayandıran mahkeme Fazilet Partisinin Refah Partisinin devamı olduğu yönündeki iddiaları ise reddetmiştir.

Anayasa Mahkemesine göre aşağıdaki kanıt unsurları Fazilet Partisinin 'laikliğe aykırı eylemlerin odağı haline geldiğini' ortaya koymaktaydı :

- Başvuran başörtüsü taktıkları gerekçesiyle okullarından atılan öğrenciler için bir basın toplantısı düzenlemiş ve desteğini bildirmiştir.

- Fazilet Partisi Genel Başkanı ve diğer yöneticileri kamuoyuna yaptıkları her açıklamada devlet okullarında ve resmi dairelerde başörtüsü takılmasını teşvik etmişler ve başörtüsü yasağına karşı yapılan protesto gösterilerine katılmışlardır.
- Kuzey Amerika İslam Birliği tarafından 1996 yılında düzenlenen kongrede ve Filistin Derneği tarafından 26 Aralık 1997 tarihinde Chicago’da düzenlenen konferansta yaptığı konuşmalarda Milletvekili Merve Kavakçı teokratik bir rejim kurulmasını savunmuştur.
- 3 Mayıs 1999 tarihinde düzenlenen yemin töreni sırasında başörtüsü takan Milletvekili Merve Kavakçı’nın yemin etmesi engellenmiş ve meclis salonunu terk etmeye zorlanmıştı. Merve Kavakçı’nın ismi okunduğunda Fazilet Partisi milletvekillerinin tamamı alkışlamıştı. Anayasa Mahkemesine göre bu adigeçen partinin yöneticileri ve üyeleri tarafından planlanmış ve teşvik edilmiş bir gösteriydi.
- 3 Mayıs 1999 tarihinde meydana gelen hadisenin ardından düzenlenen basın toplantısında Milletvekili Merve Kavakçı sözkonusu gösterinin Amerika’daki siyahların insan hakları mücadelesine benzediğini beyan etmiş ve Fazilet Partisi Genel Başkan yardımcısı Abdüllatif Şener ve çok sayıda milletvekili de bu basın toplantısına katılmıştır.
- Milletvekili Nazlı Ilıcak’ın 10 Ekim 1998 tarihinde Kayseri’de yaptığı konuşma..
- Milletvekili Nazlı Ilıcak 2, 3 Mayıs 1999 tarihlerinde televizyonda yaptığı konuşmalarda Merve Kavakçı’nın başörtüsü meselesini TBMM’ye taşıması için seçildiğini beyan etmiştir.
- eski Milletvekili Ramazan Yenidede 15 Haziran 1998 tarihinde resmi dairelerde ve devlet okullarındaki başörtüsü yasağını bir zulüm ve keyfi bir uygulama olarak nitelendirmiştir. Anayasa Mahkemesi, başsavcı tarafından adigeçen hakkında dine dayalı ayrımcılık yaparak halkı kin ve düşmanlığa teşvik ettiği gerekçesiyle ceza davası açıldığını işaret etmiştir.
- eski Milletvekili Mehmet Sılay’ın 1998 yılında yayınlanan Parlamentodan Haber adlı kitabının önsözünde yer verdiği ifadeler.

Anayasa Mahkemesi, Refah Partisi kararında başörtüsünün okullarda ve resmi dairelerde kullanılmasını teşvik eden söylemlerin laiklik ilkesine aykırı olduğunu belirtmesine rağmen Fazilet Partisinin siyasi programını başörtüsü meselesi üzerine inşa ettiğini ve Merve Kavakçı’nın milletvekili seçilmesini sağladığını tespit etmiştir.

Anayasa Mahkemesi ayrıca, Fazilet Partisi’nin genel başkan, yönetici ve üyelerinin kamuoyuna yaptıkları tüm açıklamalarda okullarda ve resmi dairelerde uygulanan başörtüsü yasağını bir hak ve özgürlük ihlali ve zulüm olarak nitelendirdiklerini tespit etmiştir. Anayasa Mahkemesi bu kişilerin halkı kamu otoritesine karşı kin ve düşmanlığa sevk ettiği ve kamu düzenine zarar verdiği kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi başörtüsü meselesinin Merve Kavakçı aracılığıyla bir protesto eylemi şeklinde TBMM’ye taşınmasının laiklik ilkesini ihlal ettiğini tespit etmiştir. Mahkeme, Fazilet Partisi Genel Başkanıyla birlikte tüm milletvekillerinin bu gösteriye katılmasının bu partinin ‘laikliğe aykırı eylemlerin odağı haline geldiğini’ gösterdiğini değerlendirmiştir. Partinin potansiyel oy oranını ve savunduğu modelin uygulanması ihtimalini göz önünde bulunduran Anayasa Mahkemesi bu durumun laik demokratik düzen için bir tehlike arz ettiğini ve Fazilet Partisinin kapatılmasının acil bir toplumsal ihtiyaca cevap verdiğini değerlendirmiştir.

Anayasa mahkemesi ek ceza olarak Anayasa’nın 84. maddesi uyarınca başvuranın ve Nazlı Ilıcak’ın milletvekilliklerinin düşürülmesine karar vermiştir. Anayasa’nın 69/8 maddesi

uyarınca adigeçenlerle birlikte parti üyesi diğer üç kişinin de beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ya da denetçisi olmaları yasaklanmıştır.

Başvuran 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinde bağımsız aday olmuş ancak seçilememiştir.

HUKUK

I. AİHS’NİN 9., 10. VE 11. MADDELERİNİN VE 1 NO’LU PROTOKOL’ÜN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

AİHS’nin 9. maddesine atıfta bulunan başvuran, milletvekilliğinin başörtülü öğrencilerin davasına destek verdiği gerekçesiyle düşürüldüğünü ileri sürmektedir.

Başvuran Fazilet Partisinin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasının ardından milletvekilliğinin düşürülmesinin ve seçilme hakkının kısıtlanmasının AİHS’nin 10. maddesiyle güvence altına alınan ifade özgürlüğü hakkına yönelik bir ihlal teşkil ettiği iddiasındadır. Başvuran, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurucu ilkeleri hakkında bir görüş bildirmediğini ya da bunları protesto etmediğini, yalnızca başörtüsü sorunu hakkında fikirlerini belirttiğini ifade etmektedir. Başvuran kendisine uygulanan kısıtlamanın haksız ve izlenen hedefle orantısız olduğu kanaatindedir.

AİHS’nin 11. maddesine atıfta bulunan başvuran dernek kurma ve toplantı özgürlüğü hakkının ihlal edildiğinden yakınmaktadır. Kendisine uygulanan yaptırımlardan şikayetçi olan başvuran bu yaptırımların izlenen amaçlarla orantısız olduğunu ve demokratik bir toplumda gerekli olmadığını ileri sürmektedir.

Başvuran Fazilet Partisinin kapatılmasının kendisini beş yıl süreyle herhangi bir siyasi faaliyet yürütme imkanından da yoksun bıraktığından şikayetçi olmaktadır. Başvuran bu hususta 1 No’lu Ek Protokol’ün 3. maddesine atıfta bulunmaktadır.

AİHM bu şikayetlerin tamamının 1 No’lu Ek Protokol’ün 3. maddesi açısından incelenmesini uygun görmektedir.

A. Kabuledilebilirliğe ilişkin

Hükümet, başvuranın başvurusunu sunarken altı ay süresi kuralına riayet etmediği itirazında bulunmaktadır. Hükümete göre bu süre Anayasa Mahkemesinin Fazilet Partisinin kapatılması kararı verdiği 22 Haziran 2001 tarihinden itibaren işlemeye başlamıştır.

Başvurana göre bu süre Anayasa Mahkemesi kararının Resmi Gazete’de yayınlandığı tarihten itibaren hesaplanmalıdır.

AİHM altı ay süresinin, ilgilinin kesin iç hukuk kararı hakkında yeterli ve etkili surette bilgi sahibi olduğu tarihten itibaren başlayabileceğini anımsatır (*Baghli – Fransa*, no: 34374/97, prg. 31). Halihazırda Anayasa Mahkemesi kararı Resmi Gazete’de 5 Ocak 2002 tarihinde yayınlanmıştır. Başvuru 21 Mayıs 2002 tarihinde yapıldığından Hükümetin itirazının reddedilmesi yerinde olacaktır.

AİHM bu şikayetlerin AİHS'nin 35/3 maddesi bakımından açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve başkaca herhangi bir kabuledilemezlik gerekçesinin de bulunmadığını tespit etmektedir. Bu itibarla söz konusu şikayetleri kabuledilebilir ilan etmek yerinde olacaktır.

B. Esasa ilişkin

Hükümet başvuranın ifade ve toplantı özgürlüğüne yönelik müdahalenin AİHS'nin 10. ve 11. maddelerinin ikinci fıkralarında mesnet bulunduğunu savunmaktadır. Başvuranın siyasi haklarına yönelik kısıtlamalara ilişkin olarak Hükümet başvuranın bağımsız aday olarak seçimlere katılabildiğine dikkat çekmektedir.

Hükümet AİHS hükümleri ve AİHM içtihatları ile uyum sağlaması amacıyla yapılan yasal reformlara atıfta bulunmaktadır. Hükümet bu hususta Anayasa'nın 69. maddesinde öngörülen değişiklik ile Anayasa Mahkemesi'nin bir siyasi partiyi kapatmak yerine dava fiillerinin ağırlığına göre ilgili partiyi devlet yardımıyla kısmen veya tamamen yoksun bırakmaya karar verebileceğini belirtmektedir.

Başvuran Anayasanın 83/1 maddesi uyarınca milletvekillerinin TBMM çatısı altında sarf ettikleri sözlerden sorumlu tutulamayacaklarına dikkat çekmektedir. Bağımsız aday olarak seçimlere katılabilmek imkanına ilişkin olarak ise başvuran bağımsız aday olarak seçilmenin son derece zor olduğunu ileri sürmektedir.

AİHM 1 No'lu Ek Protokol'ün 3. maddesiyle oy verme ve seçimlerde aday olma hakkı gibi subjektif hakların güvence altına alındığını anımsatır (*Mathieu-Mohin ve Clerfayt - Belçika*, 2 Mart 1987, no: 113, prg. 46-51, *Hirst – Birleşik Krallık (no:2)*, no: 74025/01, prg. 56-57, daha yakın tarihli, *Ždanoka – Letonya*, no: 58278/00, prg 102, 16 Mart 2006, ve *Lykourazos – Yunanistan*, no: 33554/03, prg. 50). Hukukun üstünlüğünün egemen olduğu gerçek bir demokrasinin temellerinin ayakta tutulması ve yerleştirilmesi bakımından vazgeçilmez önemi haiz olan bu haklar mutlak haklar değildir. Bu haklara 'zımni sınırlamalar' getirilebilmesi mümkündür ve sözleşmeciler devletlere konuyla ilgili olarak bir takdir yetkisi tanınması gerekir. AİHM devletlerin bu konuda takdir hakkının geniş olduğu hususunu bir kez daha vurgular (*Matthews – Birleşik Krallık*, no: 24833/94, prg. 63, ve *Labita – İtalya*, no: 26772/95, prg. 201).

Bununla birlikte 1 No'lu Ek Protokol'ün 3. maddesindeki koşullara riayet edilip edilmediği hususunda bir hükme varmak nihai karar mercii olarak AİHM'nin görevidir. Bunu yaparken AİHM, oy verme ve seçimlerde aday olma haklarına bağlı koşulların söz konusu hakları, özlerini zedeleyecek ve etkinliklerini ortadan kaldıracak şekilde etkilemediği, meşru bir amaca yönelik olarak uygulandıkları ve uygulanan yöntemlerin orantısız olmadığı hususunda ikna olmalıdır (*Mathieu-Mohin*, adigeçen, prg. 52).

Öngörülen bu koşullardan hiçbirinin halkın yasama organlarının seçimi konusundaki özgür iradesine sekte vurmamalıdır. Bir başka deyişle bu koşullar, halkın hür iradesini genel seçimler aracılığıyla ortaya koymasına yönelik bir seçim sürecinin bütünlüğünü ve etkinliğini koruma kaygısını yansıtmalı, bunlara engel teşkil etmemelidir (*Hirst*, adigeçen, prg. 62). Aynı şekilde, halk demokratik iradesini serbestçe ortaya koyduktan sonra seçim sisteminde yapılacak herhangi bir değişiklik demokratik düzen açısından zorlayıcı gerekçeler olmadıkça bu tercihi tartışmalı hale getiremez (*Lykourazos*, adigeçen, prg. 52). Kaldı ki AİHM daha önce de bu hükmün herkese seçimlerde aday olma ve bir kez seçildiğinde de temsil hakkını güvence altına aldığı hükmüne varmıştır (bkz. *Selim Sadak ve diğerleri - Türkiye* no:

25144/94, 26149/95, 26154/95, 27100/95, prg. 33, ve adigeçen *Lykourezos* kararı, prg. 50). Gerçekten demokratik bir siyasi rejime özgü temel bir ilkeye hasredilmiş olan 1 No'lu Ek Protokol'ün 3. maddesi AİHS sistemi içinde temel bir önemi haizdir (*Mathieu- Mohin ve Clerfayt*, adigeçen, prg. 47 ve daha yakın tarihli, *Yumak ve Sadak – Türkiye*, no: 10226/03, prg. 59).

Halihazırda Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 69/6 maddesine istinaden Fazilet Partisinin laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği hükmüne varmıştır. Anayasa Mahkemesi tarafından Fazilet Partisinin kapatılması konusunda öne sürülen gerekçeler partinin genel başkanı, bazı yönetici ve başvuranın da aralarında bulunduğu bazı üyelerin eylem ve sözleriyle ilgilidir. İlave ceza olarak mahkeme Anayasa'nın 84 *in fine* maddesi uyarınca başvuranla birlikte bir başka milletvekilinin de milletvekilliğinin düşürülmesine karar vermiştir.

AİHM ihtilaf konusu tedbir ile Türkiye'deki siyasi rejimin laik niteliğinin korunmasının amaçlandığını kaydetmektedir. Bu ilkenin Türkiye'deki demokratik rejim açısından önemini göz önünde bulunduran AİHM sözkonusu tedbirin düzenin ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması meşru amaçlarına yönelik olduğu kanaatine varmaktadır.

Bundan sonra sözkonusu tedbirin izlenen amaçlarla orantılı olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, demokratik düzen açısından başvuranın meşru olarak elde ettiği milletvekilliği sıfatından ve bir dönem boyunca TBMM'de kendilerini temsil etmesi için hür ve demokratik bir biçimde seçen seçmenlerin milletvekillerinden yoksun bırakılmasını gerektirecek zorlayıcı gerekçeler bulunup bulunmadığının belirlenmesi icap eder.

Bu maksatla AİHM başvuranın milletvekilliği düşürülmesinin Fazilet Partisinin kapatılmasının bir sonucu olduğu cihetle parti kapatmayı düzenleyen anayasa hükümlerinin dikkate alınması gerektiği kanaatindedir (karşılaştırınız, *mutatis mutandis*, *Selim Sadak ve diğerleri*, adigeçen, prg. 37). Olayların meydana geldiği dönemde yürürlükte olduğu haliyle 69/6 maddesinin kapsamı oldukça genişti. Bir partinin Anayasa'ya aykırı eylemlerin odağı olduğu değerlendirilirken üyelerin her türlü eylem ve beyanlarından parti sorumlu tutulabilmekte ve partinin feshine karar verilebilmekteydi. Sözkonusu faaliyetlerin derecelendirilmesinde bir ayrıma gidilmemiştir. Bu bağlamda, başvuranın kine benzer bir durumda bulunan bazı parti üyelerinin ve özellikle parti genel başkanı ve yardımcısının herhangi bir yaptırıma uğramadıklarını belirtmek gerekir.

Müdahalelerin orantılılığını belirlerken bu müdahalelerin niteliğinin ve ağırlığının da dikkate alınması lazım gelir. Bu hususta AİHM, daha evvel de, milletvekilliğinin düşürülmesinin son derece ağır bir yaptırım olduğunu tespit etmiştir (*Selim Sadak ve diğerleri*, adigeçen, prg. 38).

Yukarıda ifade olunan hususları göz önünde bulunduran AİHM başvuranın milletvekilliğinin düşürülmesinin güdülen amaçlarla orantılı olmadığı sonucuna varmaktadır. Bu itibarla ihtilaf konusu tedbir başvuranın seçilme ve temsil hakkını ve kendisini milletvekili seçen seçmenlerin bağımsız yetkisini zedelemiştir.

Bu itibarla 1 No'lu Ek Protokol'ün 3. maddesi ihlal edilmiştir.

AİHM, Anayasa'nın 69/6 maddesinde yapılan değişikliği ilgiyle not etmektedir. Bu değişiklik uyarınca bir siyasi parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlenmesi ve bu durumun o partinin organlarınca zımnen ya da açıkça benimsenmesi halinde söz konusu

fiillerin odağı haline gelmiş sayılır. Buna ilaveten Anayasa'nın 69/7 maddesinde yapılan değişiklikle Anayasa Mahkemesi'ne devlet yardımından yoksun bırakma gibi bir partinin temelli kapatılmasından daha hafif yaptırımlar uygulamasına imkan tanınmıştır. Bu sayede milletvekilliğinin düşürülmesi uygulamasına daha az rastlanacağı anlaşılmaktadır. Bu değişikliklerle parlamenter statüsü daha da güçlendirilmiş olmaktadır.

Yukarıda varılan sonuçları göz önünde bulunduran AİHM başvuranın siyasi haklarına yönelik kısıtlamaya ilişkin şikayeti ayrıca incelemeye gerek olmadığı kanaatine varmaktadır.

II. AİHS'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

A. Tazminat

Başvuran milletvekilliğinin düşürülmemiş olması halinde alacağı maaşlarına tekabül eden bir maddi zarara uğradığını iddia etmektedir. Başvuran ayrıca 2002 yılı Kasım ayında düzenlenen milletvekili genel seçimlerine katılamaması nedeniyle bir zarara uğradığını belirtmektedir. Başvuran bu zararı 333.000 ABD Doları olarak hesaplamaktadır.

Manevi tazminat için ise başvuran 33.000 ABD Doları talep etmektedir.

Hükümet bu taleplere itiraz etmektedir.

Tespit edilen ihlal ile iddia edilen maddi zarar arasında bir illiyet bağı görmeyen AİHM bu yöndeki talebi reddeder.

AİHM, başvuranın belli bir manevi zarara uğradığını ve bunun telafisi için ihlal tespitinin yeterli olacağını düşünmektedir.

B. Yargılama masraf ve giderleri

Başvuran AİHM önünde yaptığı masraf ve harcamalar için 5.000 ABD Doları talep etmektedir. Başvuran bu konuda herhangi bir belge sunmamıştır.

Hükümet bu meblağa itiraz etmektedir.

AİHM'nin içtihadına göre bir başvuran yargılama masraf ve giderlerinin iadesini ancak bu masraf ve giderlerin gerçekliğini, gerekliliğini ve makul oranda olduğunu ortaya koyduğu takdirde emin edebilir.

Elindeki unsurları ve yukarıda ifade edilen kıstasları dikkate alan AİHM yargılama masraf ve giderlerine ilişkin talebi reddeder.

BU GEREKÇELERE DAYANARAK AİHM, OYBİRLİĞİ İLE

1. Başvurunun geri kalanının *kabuledilebilir olduğuna* ;
2. 1 No'lu Ek Protokol'ün 3. maddesinin *ihlal edildiğine* ;
3. AİHS'nin 9, 10 ve 11. maddeleri yönünden yapılan şikayetleri ayrıca incelemeye *gerek olmadığına* ;

4. İhlal tespitinin başvuranın maruz kaldığı manevi zarar için başlı başına yeterli bir adil tatmin *teşkil ettiğine* ;
5. Adil tatmine ilişkin diğer taleplerin *reddine* ;

Karar vermiştir.

İşbu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve AİHM'nin iç tüzüğünün 77. maddesinin 2. ve 3. paragraflarına uygun olarak 29 Kasım 2007 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.